

Literatuur hoort thuis in het staatsexamen NT2

Literatuur heeft een vaste plaats in het vreemdetalenonderwijs en dat is al jaren zo. Wie herinnert zich niet hoe de eerste schreden in het Duits gezet werden met 'Drei Männer im Schnee' van Erich Kästner? Of in het Engels met 'The third man' van Graham Greene en in het Frans met 'Le petit prince' van Antoine de Saint-Exupéry? Niet lang daarna werd ieder in het diepe gegooid en geconfronteerd met de 'echte' literatuur. Je leerde het cultureel erfgoed kennen van de Duitse, Engelse en Franse literatuur en bovendien bleek ieder zo in staat om op een aangepaste wijze die vreemde taal te leren. De vraag die mij nu bezighoudt is: waarom lezen NT2-cursisten geen Nederlandstalige literatuur voor hun examen?

In de eindtermen van de opleidingen Nederlands als tweede taal I en II, die per 01-01-1996 zijn vastgesteld door de minister van OCenW, is voor de vier deelvaardigheden (lezen, luisteren, schrijven, spreken) opgenomen dat de tekstonderwerpen niet-fictioneel dienen te zijn. Het doel is namelijk te toetsen '[...] of de kandidaat voldoende kennis, inzicht en vaardigheden heeft verworven om zich op adequate wijze van het Nederlands te kunnen bedienen in het kader van werk en opleiding en in het kader van de sociale contacten die daaruit voortvloeien.' Men kan zich afvragen of de keuze voor inperking tot niet-fictionele teksten ook niet zou moeten gelden voor de autochtone schoolverlater, die – net als de geëxamineerde NT2'er – een baan zal gaan zoeken of zal gaan studeren. Waarom wordt van de autochtone leerder wel geëist dat hij literatuur leest voor het examen en van de allochtone leerder niet? Wordt hier niet met twee maten gemeten? Misschien dat de samenstellers van de eindtermen NT2 de mening zijn toegedaan dat literatuuronderwijs in geëxamineerde vorm op de keper beschouwd ook voor het voortgezet onderwijs een surplus is. De discussie lijkt me dan de verkeerde kant op te gaan. Beter is het de aandacht te richten op de argumenten die kunnen pleiten voor invoering van Nederlandse literatuur binnen het NT2-examen.

De argumenten

Er zijn naar mijn idee drie argumenten die pleiten

voor invoering van Nederlandse literatuur in het NT2-examen. Deze argumenten zijn cultuur-historisch, taalkundig en esthetisch van aard.

- **De Nederlandse literatuur geeft inzicht in het Nederlands cultuur-historisch erfgoed. De literatuur biedt een invalshoek om problemen, gewoontes, tradities en dergelijke van onze samenleving zichtbaar te maken, hetgeen voor de allochtone leerder een bron van kennis kan zijn.**

Door het lezen van Nederlandse literatuur zal de volwassen anderstalige meer begrip en waardering kunnen krijgen voor bepaalde waarden en normen in onze maatschappij. Hij zal meer vertrouwd raken met de Nederlandse 'volksaard', hetgeen voor de integratie in het kader van werk en opleiding, en de daaruit voortvloeiende sociale contacten relevant is. De verplichte cursus maatschappijoriëntatie, die iedere nieuwkomer nu verplicht is te volgen, biedt algemene, praktische informatie en is een eerste kennismaking met de Nederlandse samenleving. Literatuurstudie in het kader van een verplicht examen kan bijdragen tot een verdieping en intensivering van de oriëntatie op de Nederlandse maatschappij. Misschien dat sommigen van mening zijn dat er geen tijd is binnen het NT2-programma, waardoor het onderdeel literatuur niet geëxamineerd kan worden. Dit lijkt me geen goed argument, want kiezen voor literatuur is geen welles- of nietes-spelletje. Ook binnen het vreemdetalenonderwijs is de tijd kostbaar en schaars, maar hier wordt nog altijd minstens een kwart van de studielast aan literatuur besteed. Het is geen kwestie van wegstrepen, maar eerder een zaak van rekenen in percentages, waardoor er een acceptabel evenwicht kan ontstaan tussen literatuur en zakelijke teksten.

Anders dan de autochtone leerder die een vreemde taal leert, leeft, woont, studeert en/of werkt de allochtone leerder in het land waarvan hij zich de taal en de cultuur probeert eigen te maken. Het in aanraking komen met Nederlandse leefgewoontes en andere cultuuruitingen is voor de anderstalige (vaak niet-Europeaan) van het grootste belang. Natuurlijk kan de immigrant het televisietoestel aanzetten en de soaps en amusementsprogramma's van SBS6 en RTL4 volgen om het Nederlandse volkskarakter te leren kennen. Indien Nederlandse literatuur echter zou worden opgenomen in het examenprogramma NT2 kan de in Nederland wonende buitenlander zich toegang verschaffen tot de Nederlandse cultuur en geschiedenis, op een bij het Nederlandse onderwijs passende wijze.

- **Het lezen van Nederlandstalige literatuur draagt ertoe bij dat de taal snel en adequaat kan worden aangeleerd. Anders dan bij de verschillende taalvaardigheidstrainingen kan de cursist door het lezen van literatuur zich het Nederlands op een natuurlijke en aansprekende wijze eigen maken.** Veel volwassen anderstaligen missen een Nederlandstalige omgeving; in de literatuur kan er een soort gesprek worden aangegaan, waardoor de buitenlander zijn vaardigheden en kennis van het Nederlands kan exploiteren en ontwikkelen. Cursisten hebben vaak moeite met het aanleren van woorden en spreekpatronen, omdat het gebruik van de taal afhankelijk is van een specifieke context. De gevoelsbetekenis van woorden en de uiteenlopende manieren van spreken kunnen verworven worden door het lezen van literatuur. Zonder woordenboek wordt de lezer in staat gesteld om emoties en humor te herkennen in de diverse taalspelen, en deze verworvenheden kan hij gebruiken in de praktijk van het dagelijks leven. De enorme variatie aan stijlvormen in de literatuur biedt de leerder de kennis en vaardigheden die nodig zijn om zich het Nederlands eigen te maken. Deze visie sluit aan bij de doelstelling van de huidige eindtermen NT2:

De opleidingen Nederlands als tweede taal, I en II, leiden op voor de staatsexamens Nederlands als tweede taal. Deze staatsexamens hebben tot doel personen voor wie het Nederlands niet de moedertaal is en voor wie beheersing van het Nederlands in het dagelijks leven en in het maatschappelijk functioneren van wezenlijk belang is, in staat te stellen een bewijs van voldoende taalbeheersing te behalen. (bron: Uitleg, Gele katern nr. 31a, 20 december 1995)

De vraag is nu of deze doelstelling van de staatsexamens I en II zonder het onderdeel literatuur gehaald kan worden. Dit hangt uiteraard af van wat men onder 'voldoende taalbeheersing' verstaat. Er zal waarschijnlijk beweerd worden dat het lezen van non-fictieteksten een voldoende bijdrage levert aan de ontwikkeling van de taalbeheersing en de leesvaardigheid van de cursist. Maar betekent een inperking tot niet-fictionele teksten, zoals nu het geval is, geen ernstige verschraling en reductie van het Nederlands? Het aanbod van taalhandelingen, die voor het lezen informatief, instructief, beschouwend of persuasief van aard zijn, is eenzijdig vanwege het zakelijk communicatieve karakter en lijkt te beperkt om mensen adequaat te laten functioneren in de Nederlandse samenleving, waar talrijke gebruiks- en toepassingsmogelijkheden van de taal naar voren treden. Ook het aandeel van de andere deelvaardigheden biedt hier weinig compensatie; functionaliteit met betrekking tot opleiding en werk staat op de eerste plaats. Opname van literatuur in het examenprogramma NT2 zou de leemte die er nu bestaat kunnen opvullen, waardoor de doelstelling van de staatsexamens beter gerealiseerd kan worden.

- **De Nederlandse literatuur maakt deel uit van het Nederlands cultureel erfgoed, waarvan iedere Nederlander geacht wordt enige kennis te bezitten (in meer of mindere mate). Zeker bij hoger opgeleiden die het examen NT2-II zullen doen zal het ontbreken van kennis van de Nederlandse literatuur**

later als een gemis kunnen worden ervaren.

Misschien dat hier tegenin kan worden gebracht dat de Nederlandse literatuur als kunstuiting voor de immigrant oninteressant is. De vraag is dan: wat wordt er bedoeld met 'oninteressant'? Betekent 'oninteressant' hier de subjectieve ervaring van de betrokkene? In dat geval zou de allochtone leerder op dezelfde wijze kunnen worden benaderd als de autochtone scholier in het voortgezet onderwijs, die weerzin voelt tegen het verplicht lezen van Nederlandse en buitenlandse literatuur. Er zou didactisch rekening gehouden kunnen worden met de persoonlijke beleving van de NT2-cursist, zodat naast tekstbestudering ook tekstervaring een rol meespeelt. De NT2'er zou vanuit zijn eigen achtergrond kunnen reflecteren op de gelezen werken, waardoor hij zich meer bewust wordt van de overeenkomsten en de verschillen tussen de twee culturen waarvan hij deel uitmaakt. Er zou net als bij de nieuwe examenvoorstellen voor de tweede fase van havo en vwo een leesdossier kunnen worden aangelegd, waarin de NT2-cursist verslag doet van zijn bevindingen en leeservaringen.

Nu er door de Advies Onderwijsraad is aangekondigd dat er voorbereidingen worden getroffen voor de invoering van een vorm van schoolexamens, zou de gelezen literatuur via mondelinge examens op

Hogeschool Maastricht

Opleiding Tolk-Vertaler Maastricht

Engels - Duits - Frans - Spaans - Portugees - Italiaans
Russisch - Nederlands voor anderstaligen

Opleiding Oriëntaalse Talen en Communicatie Maastricht

Arabisch - Chinees - Japans

Open dagen

zaterdag 22 maart 1997

Adres:
Grote Gracht 82
Maastricht
11.00 - 14.00 uur

Voor meer informatie kun je contact opnemen met de afdeling Studentenadministratie van de Hogeschool Maastricht, Faculteit Tolk-Vertaler
Postbus 964, 6200 AZ Maastricht
telefoon 043 - 346 64 30

Scuola Superiore per Traduttori ed Interpreti
Faculté de Traduction et d'Interpretation
School of Translation & Interpreting
Escola Superior de Tradução e Interpretação
مركز الدراسات والبحوث في الترجمة والتفسير
Институт переводов и перевода
Institut für Übersetzung und Dolmetschen

school kunnen worden afgenomen. Een tweede mogelijkheid is dat het leesverslag van de NT2'er getoetst wordt voor het examen, zoals nu ook al op enkele scholen voor voortgezet onderwijs gebeurt. De Nederlandse literatuur staat internationaal gezien in hoog aanzien en is dan ook zeker interessant genoeg om behandeld te worden. Waar buitenlanders bij honderdduizenden vertaalde Nederlandse romans lezen wordt de buitenlander die in Nederland Nederlands studeert door klemmende examen-eisen het recht onthouden om literaire teksten in de oorspronkelijke taal te lezen. Hoe anders is dit buiten onze landsgrenzen, waar op vele plaatsen buitenlandse studenten Nederlands studeren en kennis mogen nemen van Nederlands proza en Nederlandse poëzie. Rutger Kopland reist regelmatig naar de voormalige Oostbloklanden om zijn gedichten aan Russische, Estlandse, Hongaarse, Poolse of Slowaakse studenten Nederlands ter interpretatie voor te leggen. Indien de eindtermen van het examen NT2 in Nederland gewijzigd zouden worden zou Kopland minder ver hoeven te reizen en tienduizenden in Nederland studerende NT2-cursisten op hun wenken kunnen bedienen. De Nederlandse literatuur is de moeite waard en vooral voor de hoger opgeleide immigrant, die zich voorbereidt op het examen NT2-II, is het een must om kennis te hebben van de vaderlandse literatuurgeschiedenis en om enkele belangrijke literaire werken te hebben gelezen. Alleen door een herijking van de eindtermen van het examen Nederlands als tweede taal zou dit kunnen worden afgedwongen.

Terugslageffect

Maar ook hier is weer een bedenking mogelijk: 'Het is helemaal niet nodig dat literatuur in het examen wordt opgenomen; scholen kunnen in hun onderwijsprogramma zelf kiezen voor literatuuronderwijs.' Afgezien van het feit dat men hiermee de verantwoordelijkheid zou afschuiven, moet worden vastgesteld dat de rol van literatuur in NT2-programma's veelal marginaal is. Bij de invoering van literatuur in de staatsexamens zal er echter een terugslageffect optreden, waardoor het literatuuronderwijs in het NT2-programma op scholen een volwaardige plaats zal kunnen innemen. Ook daar waar cursisten zich niet voorbereiden op een examen.

Tevens is het zo dat dóóordat literatuur zich aan de periferie bevindt, er nauwelijks geschikt lesmateriaal voorhanden is. Meestal gaat de aandacht bij literatuuronderwijs uit naar verhalen met een eenvoudige strekking en een simpel taalgebruik. Een pleidooi voor het lezen van eenvoudige fictieve teksten (o.a. kinder- en jeugdliteratuur) is bijvoorbeeld te vinden in de artikelen van Hunt en Wijtsma en Van der Zanden en Meijers in het blad *Les*.

De volwassen NT2-cursist, die zich op het NT2-examen voorbereidt, zou echter in de hier bedoelde visie geconfronteerd moeten worden met 'echte' literatuur. Daarbij zou er voor de hoger opgeleide andersstalige een overzicht moeten komen van de geschiedenis van de Nederlandse letterkunde, waarin raakvlakken zijn opgenomen met kunstzinnige en maatschappelijke aspecten van de Nederlandse cultuur. Alleen als literatuur een vast onderdeel wordt van het NT2-examen is het te verwachten dat uitgever bereid zullen zijn om te investeren in leermiddelen voor deze vorm literatuuronderwijs.

Besluit

Dit artikel beoogt een discussie in gang te zetten over de mogelijke invoering van het onderdeel letterkunde in het NT2-examen.

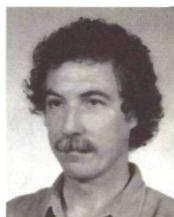
Nederlandse schrijvers vinden op dit moment in het buitenland gretig aftrek; we hoeven dus geen valse schaamte te hebben voor onze literatuur. De Nederlandse literatuur is voor anderstalige migranten als onderdeel van de cultuur de moeite van het lezen waard. Zij komen in contact met de verschillende stijlvormen van het Nederlands en leren daarnaast de Nederlandse waarden, normen, tradities en gewoontes kennen. Bovendien worden ze zo in staat gesteld om op een doeltreffende wijze Nederlands te leren.

Er lijkt geen reden waarom het vak Nederlandse letterkunde niet binnen het NT2-onderwijs geïntegreerd zou kunnen worden en deel zou kunnen uitmaken van de examens NT2-I en -II. Naar mijn mening zal Nederlands als tweede taal pas een volwaardig vak kunnen zijn wanneer literatuur een plaats heeft gekregen in de eindtermen van de opleiding NT2.

Literatuur

- Hunt, I., en M. Wijtsma, Dan zit er toch nog meer in dan je denkt, in: *Les* 80 (mei 1996), 9-12.
- Zanden, M. van der, en G. Meijers, De bladzijden sloegen bijna vanzelf om, in: *Les* 80 (mei 1996), 13.

Kees van der Waerden

Is neerlandicus/
filosoof en als
docent NT2 verbonden
aan het ROC
Zadkine/Mercurius
College te Schiedam.
Adres: Grondel 13,
2411 DL Bodegraven.